Ud med skønheden, ind med skammen

Kunsten er ikke længere noget helle eller refugium, hvor den enkelte kan finde det smukke og skønne. Mange kunstnere ønsker i dag at engagere os ved selv at engagere sig i samfundet og den politiske virkelighed. Hvis kunst skal kaldes relevant, skal den have en særlig effekt: Den skal gøre os mere bevidste, mere bekymrede om verdens tilstand og til bedre mennesker.

PETER MICHAEL HORNUNG

Tag nu Lars Arrhenius som eksempel på en kunstner, der ikke er helt som de andre – og dog. Hvad enten han laver billeder, teater, spil eller animationsfilm, som nu til en række københavnske metrostationer, er det skildringer af den virkelighed, som vi lever i som små isolerede individer, der alligevel ikke har nok i os selv. Hvor enestående denne svensker end er, er han typisk for en tendens i tiden: den kunst, der ikke længere kan eller vil holde samfundet udenfor.

Engang var forargelse og berømmelse to sider af samme gangbare mønt. Men i dag afstår kunstneren fra den direkte provokation. Han ved, at det f.eks. ikke længere er nok at aflive en due, udstoppe et kuld hundehvalpe eller offentligt lade et par grise gå i forrådnelse. Det er også længe siden, at politiet konfiskerede et kunstværk, fordi det viste en penis malet på en kvindes kind. Hvis man i dag vil en tur på politistationen eller have sit værk på avisernes forsider, skal der mere til!

Skal de kreative aktiviteter, som vi i dag samler under betegnelsen samtidskunst, bringe pæne borgere fra koncepterne, er det altså ikke nok, at de blot prøver at skubbe kunstens egne grænser endnu længere ud. De videofilm, fotografier og installationer, som vi støder på, og som støder os, når vi går på udstilling, engagerer sig hellere i det, som ligger ude i det samfund, som også omfatter alt det, der ikke er kunst med stort K.

Jeannette Ehlers og slavehandlen

Når en kunstner i dag vover sig ud i samfundet og op på barrikaderne, er forklaringen en anden end hos de romantiske malere, der aldrig var bange for at sætte sig selv i spil. Det er sjældent et rent nationalt anliggende, der driver samtidskunstneren. De problemer, som vi hører eller læser om eller mærker på vores egen krop, er ikke vore egne. De er heller ikke kun lokale. De er internationale eller globale. De vedkommer os alle.

For verden hænger sammen, endda mere og mere, og det kan man – alt efter generation – give enten fotografiet, telefonen, fjernsynet eller internettet æren for. Uanset at visse problemer geografisk og kulturelt befinder sig et andet sted, kan de sagtens berøre os lige så meget, som hvis de fandt sted i vores baghave.

Et eksempel: På det seneste har de tidligere danske kolonier på De Vestindiske Øer invaderet vores nationale hukommelse, og det kan billedkunsten og dens aktører høste æren for. Vi var ellers blevet ret gode til at glemme eller fortrænge, at vore landsmænd for et par hundrede år siden havde en driftig handel kørende med levende mennesker uden at føle noget forkert ved transaktionen. For det samme gjorde de nationer, som vi så gerne sammenligner os med.

Men så pludselig kom Jeannette Ehlers, en dansk kunstner, hvis stamtræ også omfatter afrikanske slaver, og demonterede idyllen foran løgnen. Siden har det ene danske museum og udstillingssted efter det andet taget temaet op, som om de ikke kunne være andet bekendt. Ikke alle udstillinger har været lige gode eller gennemarbejdede, men de har kollektivt været udtryk for et nyt mod til at tage en gammel tyr ved hornene.

For hvis en kunstner kun vil skabe værker for at blive rig og berømt, kan vedkommende godt gå hjem, lukke døren til sit atelier og skamme sig. Den personlige eller artistiske forfængelighed – lysten til at erobre verden – er som drivkraft p.t. ikke i høj kurs. Klodens fortsatte velbefindende, geologisk, zoologisk, klimatisk, er blevet et tema, der lige nu gøder mange aktiviteter og giver dem en berettigelse, som løfter dem over enhver diskussion, der kun handler om kunst. Her kan man passende nævne den danske kunstner Tue Greenfort. Også han er blandt dem, der er gået ud i naturen, ikke for at efterligne den, som landskabsmalerne gjorde det på hans bedste- og oldeforældres tid, men for at se til den og undersøge, hvordan den har det. Andre, f.eks. den italienske lydkunstner og -designer David Monacchi, har mindet os om, hvad regnskovene betyder for det dyreliv, der endnu befolker dem. En skønne dag kan stilheden – dødens lyd – være det eneste, der er tilbage af en biodiversitet, der engang var mangfoldig.

Gamle Georg Brandes ville have glædet sig. Selv om de påtrængende problemer er nogle helt andre end i slutningen af 1800-tallet, tør kunstneren også i dag sætte dem under debat. Han eller hun er i hvert fald trådt ud af sit isolerede elfenbenstårn. Måske var pladsen derinde også blevet for trang? Og klimaet for indelukket? Og måske var kunstneren begyndt at kede sig derinde i stilheden? For den, der ikke kan få omgivelserne til at reagere på det, han laver, kan nemt tvivle på sin egen relevans.

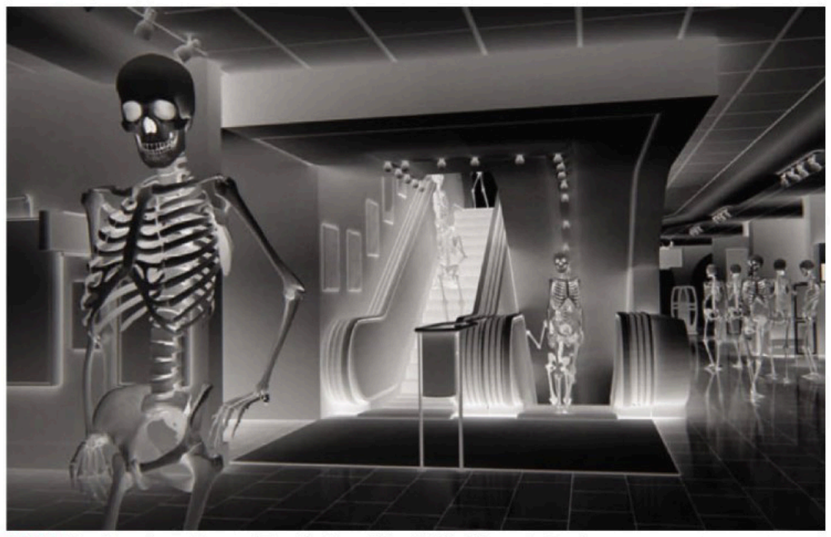

MOD. 'En dag på varuhuset / The Big Store' fra 2008 af Lars Arrhenius er en computergenereret fantasi over øjeblikket før et politisk mord, nemlig mordet på den svenske udenrigsminister Anna Lindh. Nederst PAGE, et grafisk værk fra sydafrikaneren William Kentridge. Foto: Lars Gundersen

Hvis kunst i dag skal kaldes relevant, skal den have en særlig effekt: den skal gøre os bekymrede – eller få os til at skamme os, som A Kassens værk 'Ponds (Spilling)', som blot er en kaffeplet, der er spildt. Nu kan vi ikke længere nyde kaffe uden at skulle tænke på alt det vand, der skal til for at kultivere bønnerne til bare en enkelt kop: 140 liter ifølge regnestykket. Da udvindingen af bønner foregår i afrikanske lande som f.eks. Etiopien, hvor vand er en mangelvare, er problemet til at forstå.

Ai Weiwei og redningsvestene

Noget tyder på, at nogle kunstnere involverer sig, også politisk, for at fremkalde en debat, der er nødvendig – ikke mindst for dem selv. Mange kunstinstitutioner elsker dem for dette mod og inviterer dem indenfor, for så har institutionen noget at vise frem, der handler om mere end kunst. De skal de turde give deres værker en samfunds- eller miljøkritisk vinkel, Det indtryk har man altid haft med den sydafrikanske kunstner William Kentridge.

På Kunsthal Charlottenborg har denne kunst fundet en større platform i København. Senest har Charlottenborg demonstreret det med en udstilling af danskeren John Kørner, 'Altid mange problemer', og med den kinesiske kunstner Ai Weiweis installation 'Soleil levant', hvor vinduerne i kunsthallens facade blev proppet til med tusinder af redningsveste fra flygtninge.

> **Selv om de påtrængende problemer er nogle helt andre end i 1800-tallet, tør kunstneren også i dag sætte problemer under debat**

Ai Weiwei er tidens bedste eksempel på en kunstnerisk martyrskikkelse. Han har siddet fængslet i månedsvis og har fået sit pas konfiskeret af det officielle Kina, blot på grund af sin kunst! Når situationen spidser til, skal sådan en verdensorienteret kunstner være parat til at tage offerrollen på sig, og Ai Weiwei har ofte gjort det. En kunstner, der vil have vores respekt, må ikke være bange for noget, undtagen for at være konfliktsky. Og han skal turde konfrontere alt det i et samfund, der ikke er smukt at se og behageligt at tænke på.

Årets mest omtalte udstilling, den 14. documenta, som vistes i både Athen og Kassel, var måske også årets største politiske kunstudstilling. Alene forholdet mellem de to værtslande, Grækenland og Tyskland, rummede i sig selv et politisk problem, der længe havde givet sig udslag i store overskrifter og ophidsede debatindslag.

Det, der gjaldt baggrunden for arrangementet, bredte sig nu også til værkerne. Temmelig meget på documenta kunne få én til at tænke på et politisk stormøde, hvor kunsten var blevet inviteret indenfor – som gæst.

Et politisk manifest! Det var en af de betegnelser, der blev hæftet på den 56. Venedig Biennale 2015, som blev kurateret af Okwui Enwezor fra Nigeria, og som bragte den såkaldt postkoloniale kunst i øjenhøjde med Vesten. Om resultatet var politisk? Ja, endda i en sådan grad, at denne biennale især blev husket for det.

Den efterfølgende Biennale 2017 var ikke helt så domineret af politiske dagsordener. Udstillingens ledende kurator, Christine Macel, var dog ikke blind for det faktum, at vi lever i angstens tidsalder, og at kunst havde ret til at vise det.

Kunstneren har altid været et individ med en særlig følsomhed. Men denne følsomhed er ikke mere er rettet indad mod vedkommendes eget sjæleliv, som den i gamle dage var hos ekspressionisterne. I dag vender den udad og vidner om en situation, hvor kunstneren ikke længere søger tilflugt i sin egen kunst.

Kunsten er ikke noget helle, noget refugium, hvor den enkelte altid kan finde det smukke og skønne og derfor også altid kan gemme sig for alt det, der ikke er det. Den er snarere blevet et forstørrelsesglas eller en pegepind, hvormed en kunstner som Lars Arrhenius kan vise det, som vi bør rette vores opmærksomhed imod for at gøre den verden, vi lever i, bedre.

For heller ikke kunstneren er hævet over de eksempler på overgreb, misbrug og uretfærdighed, der kan ramme bredt. Om der på længere sigt kommer bedre kunst og ikke blot politisk mere vedkommende kunst ud af det, er en anden sag.

peter.michael.hornung@pol.dk

SERIE

Kunstmesserne og tendenserne

Som optakt til den kommende uges store kunstbegivenheder, især kunstmesserne Chart på Charlottenborg og Code Art Fair i Bella Center giver Politikens kunstkritikere hver sit bud på en vigtig tendens i samtidskunsten. Dette er den første artikel.